# Socialutskottets betänkande

# 1982/83:20

## om anslag m. m. till Socialdepartementet m. m. och till Internationell samverkan (prop. 1982/83:100 bil. 7)

I betänkandet behandlas regeringens i proposition 1982/83:100 bil. 7 (socialdepartementet) framlagda förslag om anslag m. m. för budgetåret 1983/84 under avsnitten A. Socialdepartementet m. m. och K. Internationell samverkan jämte motioner.

## FEMTE HUVUDTITELN

### Socialdepartementet m. m.

1. **A 1. Socialdepartementet. A 2. Kommittéer m. m.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkterna A 1 och A 2 (s. 13 och 14) samt hemställer

att riksdagen för budgetåret 1983/84 anvisar

1. till *Socialdepartementet* ett förslagsanslag av 17 617 000 kr.,
2. till *Kommittéer m. m.* ett reservationsanslag av 23 500 000 kr.

2. **A 3. Forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet.** Regeringen har under punkt A 3 (s. 14–17) föreslagit riksdagen att till Forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet för budgetåret 1983/84 anvisa ett reservationsanslag av 26 800 000 kr.

*Motioner*

I motion 1982/83:1083 av Karl Boo (c) och Gunnar Björk i Gävle (c) hemställs att riksdagen beslutar att hos regeringen begära fortsatta initiativ för att offentliga tjänster, främst inom barnomsorg och äldreomsorg, kan drivas i kooperativa former.

I motion 1982/83:1287 av Karin Ahrland (fp) och Jan-Erik Wikström (fp) hemställs att riksdagen beslutar som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförs om behovet av ökade insatser för åldersforskning.

I motion 1982/83:1823 av Nils Carlshamre m. fl. (m) hemställs, såvitt här är i fråga (yrkande 1), att riksdagen till Forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet för budgetåret 1983/84 anvisar 10 800 000 kr., vilket innebär ett i förhållande till regeringens förslag 16 000 000 kr. lägre anslag.

*Utskottet*

Från anslaget, som är ett reservationsanslag, utgår bidrag till forskning, undersökningar, utvecklingsarbete och försöksverksamhet inom socialdepartementets verksamhetsområde. Den helt övervägande delen av anslaget används för bidrag till projekt som tillstyrkts av den till socialdepartementet knutna delegationen för social forskning (DSF).

I budgetpropositionen föreslås att 26,8 milj. kr. anvisas under anslaget. Däri upptas även en reservation på knappt 16,5 milj. kr., vilken är hänförlig till utgången av budgetåret 1981/82. Vid utgången av januari 1983 återstod enligt uppgift drygt 19 milj. kr. av denna reservation och anslaget för nu löpande budgetår. Storleken av den reservation som kommer att föreligga vid utgången av budgetåret 1982/83 kan ännu inte beräknas.

I *motion 1982/83:1823* av Nils Carlshamre m. fl. (m) föreslås en medelsanvisning av endast 10 800 000 kr., innebärande ett i förhållande till regeringens förslag 16 000 000 kr. lägre anslag. Motionärerna anför att det är nödvändigt med besparingar på grund av det statsfinansiella läget. De anser vidare principiellt att den forskning som sorterar under DSF efter hand bör överföras till universitet och högskolor. Under hänvisning till att betydande reservationer uppstått på anslaget föreslår de att detta minskas med ett belopp som är något lägre än reservationen.

Vid utgången av budgetåret 1980/81 fanns också en reservation, vilken med 1,5 milj. kr. översteg den nu angivna. Enligt vad utskottet inhämtat beror emellertid reservationerna inte på att anslagna medel inte utnyttjas utan sammanhänger med tidpunkten för utbetalning av bidrag. Senast den 1 februari resp. den 1 september skall ansökningar om bidrag ha inkommit till DSF för att kunna beaktas vid medelstilldelning för nästföljande budgetår resp. kalenderår. Beredning och beslut beträffande de ansökningar som behandlas under våren tar emellertid så mycket tid i anspråk att medel vanligen inte kan utbetalas före den 1 juli. De reservationer som uppstår utgörs därför i huvudsak av medel som redan tilldelats angivna projekt.

I den av riksdagen antagna forskningspropositionen (1981/82:106, UbU 1981/82:37, rskr 1981/82:397), som gäller en femårsperiod med början år 1982, har DSF tilldelats huvudansvaret för forskning inom social- och hälsovårdsområdet med utgångspunkt i ett social-, samhälls- och beteendevetenskapligt perspektiv samt för tillämpad forskning inom detta område. I propositionen läggs fast ett antal prioriterade forskningsområden. Högsta prioritet inom DSF:s ansvarsområde ges forskning som rör missbruksfrågor, hälso- och sjukvården, epidemiologin, primärvården och socialtjänsten samt barn- och familjepolitiska frågor. Även miljömedicinsk forskning och forskning om de äldres situation ges hög angelägenhetsgrad.

Inom social- och hälsovårdsområdet finns således många forskningsuppgifter med hög prioritet. Forskningsprojekt av ifrågavarande slag sträcker sig dock vanligen över flera år. En någorlunda jämn medelstilldelning är en

förutsättning för att DSF skall kunna planera sitt stöd till olika projekt. En anslagsminskning av den storleksordning som föreslås i motionen skulle innebära en drastisk försämring av de ekonomiska förutsättningarna för den sociala forskningen. Utskottet avstyrker därför motionen.

I *motion 1982/83:1287* av Karin Ahrland (fp) och Jan-Erik Wikström (fp) begärs att riksdagen skall ge regeringen till känna vad i motionen anförs om behovet av ökade insatser för åldersforskning. Motionärerna understryker sambandet mellan medicinska sjukdoms- och svaghetssymtom och den äldre människans sociala livssituation samt nödvändigheten av en tvärvetenskaplig forskning för att klarlägga dessa samband. En forskning som kan ge underlag för förebyggande åtgärder för att förhindra sociala nedbrytningseffekter måste enligt motionärerna anses ha hög prioritet. I sammanhanget nämns olika exempel på sociala förlustupplevelser som ökar risken för nedstämdhet och leder till ökat behov av sociala och medicinska åtgärder. Motionärerna anser därför att en sociologiskt inriktad gerontologi är den forskningsgren som i nuläget bör prioriteras.

Forskning om de äldres situation har som ovan nämnts (s. 2) hög angelägenhetsgrad. Av DSF:s verksamhetsberättelser framgår hur stor del av dess anslag som används till projekt avseende äldres situation samt redovisas de aktuella forsknings- och utvecklingsprojekten på detta område. Av 1981 års verksamhetsberättelse framgår att 1 668 000 kr. av dess anslag använts till sådana projekt. Flera översiktliga redogörelser för den totala forsknings- och utvecklingsverksamheten avseende de äldres situation ges i den av DSF 1978 utgivna rapporten Äldreomsorg samt den aktuellare genom statens råd för byggforskning utgivna rapporten R89:1982, De äldre och miljön.

I budgetpropositionen (s. 16) anges vidare att medel beviljats bl. a. till det tvärvetenskapliga forskningsprogrammet Äldre i samhället – förr, nu och i framtiden för studier av attityder till äldre samt för att belysa vilken inverkan industrialisering, urbanisering och strukturomvandling haft på solidariteten mellan generationer. Utvecklingsprojekt och försöksverksamheter inom äldreomsorgen bör enligt budgetpropositionen lämnas fortsatt aktivt stöd från anslaget, bl. a. i anslutning till äldreberedningens arbete.

Den parlamentariskt sammansatta äldreberedningen (S 1980:01) yttrar sig regelmässigt över de ansökningar om projekt avseende äldrefrågor som inges till DSF. Äldreberedningens huvuduppgift är att behandla frågor om övergripande prioritering och samordning av samhällets insatser för de äldre. I direktiven anges bl. a. att en utgångspunkt för arbetet skall vara att underlätta för de äldre att leva ett självständigt liv samt uppmärksamma möjligheten att ta till vara de äldres erfarenheter och kunskaper och förbättra kontakten mellan generationerna exempelvis genom äldres medverkan i arbetet i förskolor och skolor.

Utskottet delar motionärernas uppfattning om vikten av att få till stånd en

mera socialt inriktad åldersforskning. Utskottet anser mot bakgrund av det ovan anförda att forskningsprojekt av det slag som motionärerna önskar har goda möjligheter till stöd. Något riksdagens initiativ torde därför inte vara erforderligt. Motionen avstyrks.

I *motion 1982/83:1083* av Karl Boo (c) och Gunnar Björk i Gävle (c) hemställs att riksdagen hos regeringen begär fortsatta initiativ för att offentliga tjänster, främst inom barnomsorg och äldreomsorg, skall kunna drivas i kooperativa former. Vårdsektorn har byggts ut kraftigt på senare år, beroende dels på att antalet äldre ökat, dels på att ambitionsnivån ständigt höjts. Samtidigt har anhörigvården minskat och anspråken på professionell vård ökat. Professionaliseringen av vården har gjort att en tekniskt medicinsk inriktning har kommit att dominera i förhållande till de mänskliga och sociala aspekterna. Enligt motionärerna har den offentliga vården i alltför hög grad institutionaliserats och centraliserats. De förordar att primärvården återförs till lokalsamhället i form av en ökad satsning på kooperativ verksamhet med inslag av ideella och frivilliga insatser som ett komplement till traditionell vård. Detta skulle leda till att resurser frigörs inom den offentliga sektorn. Daghem där föräldrarna påtar sig ett vårdansvar och servicehus som organiseras av där boende äldre personer anges som lämpliga kooperativa vårdalternativ. Samhället skulle dock även framdeles ha det primära ansvaret för att det sociala skyddsnätet upprätthålls. I motionen anförs att ett arbete som inletts inom kommundepartementet under förra regeringen bör utvecklas samt att statliga anslag bör ges till försöksverksamhet inom barnomsorg, äldreomsorg och fritidsverksamhet m. m. i fem kommuner under en treårsperiod med början under nästa budgetår.

Intresset för kooperativ verksamhet har under senare år ökat kraftigt. Kooperationsutredningen (I 1977:01) har avgivit ett flertal betänkanden och kommer under året att framlägga förslag till ny lag om ekonomiska föreningar. Enligt vad utskottet inhämtat kommer lagförslaget i högre grad än nu gällande lagstiftning att vara inriktat på att tillgodose den kooperativa verksamheten. Utredningens arbete avser emellertid främst affärsverksamhet och berör i mindre grad tillhandahållande av tjänster i kooperativa former.

Som antyds i motionen inleddes år 1976 inom dåvarande kommundepartementet ett arbete för att i nära samverkan med folkrörelserna genom en särskild referensgrupp för folkrörelsefrågor se över relationerna mellan samhället och folkrörelserna och belysa folkrörelsernas arbetsvillkor i dagens samhälle. Ett av utredningsområdena är uppgiftsfördelningen mellan stat/kommun och folkrörelserna. F. n. arbetar referensgruppen med utformningen av en handbok om hur man bildar kollektiv. På initiativ av referensgruppen har en skrift, I morgon kooperation – ett folkrörelsealternativ, sammanställts och utgivits i maj 1981 av kommundepartementet.

Denna innefattar inte något ställningstagande från referensgruppen för folkrörelsefrågor utan är endast avsedd att stimulera till debatt angående vilka kooperativa möjligheter som föreningslivet kan ha i framtiden. Utgångspunkt för de i skriften intagna uppsatserna är att kooperativ verksamhet i framtiden kan vara ett lämpligt komplement på vissa områden. Frågan om vård i kooperativa former har där berörts i en uppsats av Kai Blomqvist, Kooperativ i många former. Det konstateras där att det förekommer föräldrakooperativa daghem på vissa orter. Dessa drivs av föräldrarna gemensamt och finansieras genom statsbidrag och föräldraavgifter. En förutsättning för statsbidrag är att kommunen godkänner verksamheten, vilket inte synes erbjuda några större problem. Det förekommer olika modeller för föräldrarnas medverkan i daghemmen – såväl i vårdande som administrerande funktioner. Detta skulle enligt uppsatsen kunna vara en möjlighet att minska föräldraavgifterna och dessutom utgöra ett tillskott till den kommunala barnomsorgen och ekonomin. – Någon kooperativ verksamhet bestående i att äldre slår sig samman och driver servicehus i organiserade och utvecklade former synes f. n. inte förekomma.

Utskottet är inte motståndare till kooperativa lösningar. De resurser som finns tillgängliga för en kvantitativ utbyggnad bör emellertid reserveras för den kommunala barnomsorgen.

För de flesta människor upplevs kooperativa lösningar som möjliga att nyttja för ett litet fåtal. Så länge den kommunala barnomsorgen inte är tillfredsställande utbyggd får försök med kooperativa vårdformer i första hand bero på lokala initiativ med utgångspunkt i där rådande förutsättningar. För försöks- och utvecklingsarbete kan bidrag sökas från förevarande anslag. Motionen avstyrks.

Utskottet hemställer

1. beträffande *medelsanvisningen*
   att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motion 1982/83:1823 yrkande 1 till *Forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet* för budgetåret 1983/84 anvisar ett reservationsanslag av 26 800 000 kr.,
2. beträffande *försök med vård i kooperativa former*
   att riksdagen avslår motion 1982/83:1083,
3. beträffande *ökade insatser för åldersforskning*
   att riksdagen avslår motion 1982/83:1287.

3. **A 4. Extra utgifter. A 5. Vissa byggnadsarbeten m. m. inom socialdepartementets verksamhetsområde.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkterna A 4 och A 5 (s. 17–23) och hemställer

att riksdagen

1. till *Extra utgifter* för budgetåret 1983/84 anvisar ett reservationsanslag av 1 600 000 kr.,

2. bemyndigar regeringen att besluta om vissa byggnadsarbeten m. m. inom socialdepartementets verksamhetsområde inom de kostnadsramar som förordas i propositionen,
3. till *Vissa byggnadsarbeten m. m. inom socialdepartementets verksamhetsområde* för budgetåret 1983/84 anvisar ett reservationsanslag av 1 500 000 kr.

## Internationell samverkan

4. **K 1 – K 3. Bidrag till världshälsoorganisationen samt internationellt socialpolitiskt samarbete m. m. m. fl. anslag.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkterna K 1 – K 3 (s. 183 och 184) och hemställer

att riksdagen för budgetåret 1983/84 anvisar

1. till *Bidrag till världshälsoorganisationen samt internationellt socialpolitiskt samarbete m. m.* ett förslagsanslag av 29 467 000 kr.,
2. till *Vissa internationella resor* ett reservationsanslag av 127 000 kr.,
3. till *Vissa internationella kongresser i Sverige* ett reservationsanslag av 200 000 kr.

Stockholm den 8 mars 1983

På socialutskottets vägnar
INGEMAR ELIASSON

*Närvarande:* Ingemar Eliasson (fp), Göte Jonsson (m), John Johnsson (s), Kjell Nilsson (s), Stig Alftin (s), Lilly Bergander (s), Ann-Cathrine Haglund (m), Ulla Tillander (c), Maria Lagergren (s), Anita Persson (s), Ingvar Eriksson (m), Inga Lantz (vpk), Margareta Winberg (s), Rosa Östh (c), Bo Arvidson (m) och Bengt Lindqvist (s).

### Reservationer

Vid 2. **A 3. Forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet.**

**1.** Beträffande *medelsanvisningen* (mom. 1 i hemställan)

Göte Jonsson, Ann-Cathrine Haglund, Ingvar Eriksson och Bo Arvidson (alla m) anser

*dels* att det avsnitt i utskottets betänkande som på s. 2 börjar med "Inom social- och hälsovårdsområdet" och på s. 3 slutar med "därför motionen" bort ha följande lydelse:

Oaktat forskning inom social- och hälsovårdsområdet är angelägen måste även den med hänsyn till det statsfinansiella läget vidkännas vissa nedskärningar. På grund härav och med hänsyn till att denna forskning på längre sikt bör överföras till universitet och högskolor anser utskottet att medelsanvisning bör begränsas i enlighet med vad som yrkas i motion 1982/83:1823 (m).

*dels* att utskottet under mom. 1 bort hemställa:

1. beträffande *medelsanvisningen*
   att riksdagen med bifall till motion 1982/83:1823 yrkande 1 och med anledning av regeringens förslag till *Forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet* för budgetåret 1983/84 anvisar ett reservationsanslag av 10 800 000 kr.,

**2.** Beträffande *försök med vård i kooperativa former* (mom. 2 i hemställan)

Ingemar Eliasson (fp), Göte Jonsson (m), Ann-Cathrine Haglund (m), Ulla Tillander (c), Ingvar Eriksson (m), Rosa Östh (c) och Bo Arvidson (m) anser

*dels* att det avsnitt i utskottets betänkande på s. 5 som börjar med "Utskottet är" och slutar med "Motionen avstyrks" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att man bör ställa sig positiv till att människor går samman för att gemensamt lösa problem t. ex. inom barnomsorg och äldreomsorg genom olika former av kooperativ. Detta gäller även ideella eller andra privata initiativ. Enskilda vårdformer utgör redan värdefulla komplement till den offentliga vården. Det finns således en stor erfarenhet på detta område. Dessa erfarenheter visar att olika enskilda vårdformer såväl ekonomiskt som socialt är motiverade och önskvärda. Som framhålls i motionen får dock en ökad satsning på kooperativ och enskild vård inte innebära någon inskränkning i samhällets primära ansvar, bl. a. det som åvilar socialtjänsten.

Inom ramen för de anslag som beviljas för forskning och försöksverksamhet inom vårdområdet är det angeläget att i större utsträckning uppmärksamma alternativa former av vård. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

*dels* att utskottet under mom. 2 bort hemställa:

2. beträffande *försök med vård i kooperativa former*
   att riksdagen med anledning av motion 1982/83:1083 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

*minab/gotab* Stockholm 1983 73881